

ЛБм.

В91

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО»**

В'ЮННИК ДМИТРО ЮРІЙОВИЧ

УДК 343.98

**МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК
АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Побудова в Україні демократичної, соціальної та правової держави передбачає повагу до прав і свобод людини і громадянина, а також надійний захист особи від протиправних посягань. Відповідно до ст. 41 Конституції України «ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним».

У структурі злочинної діяльності специфічне місце посідає незаконне заволодіння транспортним засобом (ст. 289 КК України). При цьому значну суспільну небезпеку становлять крадіжки автотранспортних засобів.

Офіційні статистичні дані щодо незаконних заволодінь автотранспортними засобами на території України та її окремих регіонів свідчать про зростання їх кількості. Протягом 2011 р. в Україні було вчинено 4682 злочини щодо незаконного заволодіння автотранспортними засобами (на 9,4 % більше порівняно з 2010 р. та на 11,8 % - порівняно з 2009 р.)¹. Питома вага злочинів, учинених шляхом крадіжок серед них становить 3203.

Такий стан злочинності зумовлює необхідність розроблення сучасних засобів протидії крадіжкам автотранспортних засобів, вироблення оптимальних шляхів їх розкриття та розслідування. Оскільки саме вони мають розгалужену систему способів учинення та приховування, тенденцію щодо створення організованих злочинних об'єднань. У цьому аспекті важливою проблемою є підвищення професійної майстерності дізнавачів, слідчих та прокурорів.

Теоретичним підґрунтям дослідження стали праці відомих учених-криміналістів: Р. С. Белкіна, В. Д. Берназа, Р. І. Благути, О. М. Васильєва, В. К. Весельського, І. О. Возгіна, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, І. Ф. Герасимова, В. Г. Гончаренка, В. А. Журавля, О. Н. Колесниченка, В. П. Колмакова, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'яничкова, Г. А. Матусовського, М. В. Салтевського, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітька, В. І. Шиканова, Б. В. Щура, М. П. Яблокова та ін.

Проблеми розслідування крадіжок автотранспортних засобів досліджувались в роботах І. М. Андрюшенка, В. Г. Баяхчева, В. В. Веденеєва, В. С. Гуславського, В. І. Єгорова, В. І. Жулева, В. А. Звіряки, О. В. Лагутіна, В. П. Пантелеєва, О. В. Самойлова, М. Г. Шурухнова та ін.

Разом з тим, на сьогодні відсутні комплексні теоретичні розробки щодо формування окремої криміналістичної методики

¹ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua>.

розслідування крадіжок автотransпортних засобів та вироблення на цій підставі оптимальних криміналістичних рекомендацій. Саме ці обставини обумовлюють актуальність теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження підготовлене відповідно до плану наукових досліджень кафедри криміналістики Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» у межах цільової комплексної програми за напрямком «Криміналістичні та науково-технічні проблеми удосконалення діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби зі злочинністю», номер державної реєстрації 0106u002294. Тема дисертації затверджена рішенням вченої ради Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» 21 вересня 2007 р., протокол № 1.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення окремої криміналістичної методики розслідування крадіжок автотransпортних засобів.

Відповідно до зазначеної мети були поставлені та вирішені такі завдання:

1) здійснити аналіз механізму вчинення крадіжок автотransпортних засобів;

2) розкрити зміст та визначити структуру криміналістичної характеристики крадіжок автотransпортних засобів;

3) розробити криміналістичну характеристику крадіжок автотransпортних засобів з урахуванням системного підходу та взаємозв'язків між її елементами;

4) розкрити особливості взаємодії співробітників правоохоронних та інших державних органів під час розслідування крадіжок автотransпортних засобів;

5) виокремити типові слідчі ситуації та криміналістичні версії щодо початкового етапу розслідування крадіжок автотransпортних засобів;

6) визначити особливості розслідування крадіжок автотransпортних засобів;

7) запропонувати алгоритми проведення слідчих дій під час розслідування крадіжок автотransпортних засобів;

8) встановити першочергові слідчі дії та їх оптимальну послідовність при розслідуванні крадіжок автотransпортних засобів;

9) розробити та запропонувати типові тактичні операції і надати їх характеристики.

Об'єкт дослідження є закономірності злочинної діяльності щодо вчинення крадіжок автотransпортних засобів, а також слідча діяльність спрямована на розкриття та розслідування даної категорії

злочинів.

Предмет дослідження складає методика розслідування крадіжок автотransпортних засобів.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям дисертаційної роботи послужили положення теорії пізнання та загальної теорії криміналістики. Під час дослідження було використано певну систему методів: системно-структурний (дозволив розробити криміналістичну характеристику крадіжок автотransпортних засобів та визначити її елементи, сформувані типові тактичні операції); порівняльно-правовий (для аналізу чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства, інших нормативно-правових актів); логіко-семантичний (для вироблення криміналістичних категорій та побудови типових тактичних операцій); формально-логічний (для класифікації способів крадіжок автотransпортних засобів, типових слідів, предмету злочинного посягання).

Нормативно-правову базу дисертаційного дослідження склали норми кримінального та кримінально-процесуального законодавства України, нормативно-правові акти, що регламентують функціонування правоохоронних органів щодо боротьби зі злочинністю.

Емпіричну базу дослідження складають: результати узагальнення 240 кримінальних справ, порушених за фактом незаконного заволодіння транспортними засобами на території України протягом 2000-2009 рр.; результати анкетування 105 слідчих МВС України, які здійснювали розслідування злочинів даної категорії.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням, у якому сформовано окрему криміналістичну методику розслідування крадіжок автотransпортних засобів.

У дисертації запропоновано низку нових теоретичних і практичних положень, у тому числі:

вперше:

- визначено систему способів крадіжок автотransпортних засобів;

- типізовано дані про особу злочинця, що дозволяє слідчому визначати напрямки його пошуку;

- визначено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування крадіжок автотransпортних засобів та наведено алгоритм їх перевірки;

- розроблено типові тактичні операції щодо розслідування крадіжок автотransпортних засобів «Організований характер крадіжки», «Зв'язок крадіжки з іншими злочинами», «Вид крадіжки», «Крадіжка на замовлення», «Крадіжка для власних потреб»,

«Крадіжка для вчинення іншого злочину», «Умови крадіжки», «Пошук місця приготування до крадіжки», «Механізм учинення крадіжки», «Механізм приховування крадіжки», «Механізм реалізації викраденого», «Пошук автотранспортного засобу», «Пошук місць відстою автотранспортних засобів», «Пошук частин викраденого автотранспортного засобу», «Особа викрадача», «Пошук злочинця», «Замовник крадіжки», «Склад організованої групи»);

удосконалено:

- окремі елементи криміналістичної характеристики злочинів та наповнення їх відповідним змістом щодо крадіжок автотранспортних засобів;

- порядок створення та функціонування слідчо-оперативних груп під час розслідування крадіжок автотранспортних засобів;

- організацію та тактику проведення окремих слідчих дій при розслідуванні крадіжок автотранспортних засобів;

- порядок взаємодії слідчого та інших органів при розслідуванні крадіжок автотранспортних засобів;

набули подальшого розвитку:

- категорія криміналістичної характеристики злочинів та її структурні елементи щодо крадіжок автотранспортних засобів;

- положення про співвідношення незаконного заволодіння автотранспортними засобами та їх крадіжками;

- система чинників, що впливають на злочинця при обранні предмета крадіжки;

- підходи щодо проблеми виявлення ознак злочинів, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортними засобами;

- наукові засади формування та реалізації тактичних операцій.

Практичне значення одержаних результатів. Відображені у дисертації висновки, рекомендації та пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій роботі – для подальшого розроблення методики розслідування крадіжок автотранспортних засобів;

- у правозастосовній діяльності – як оптимальні криміналістичні рекомендації щодо розслідування крадіжок автотранспортних засобів та спрямовані на удосконалення слідчої діяльності;

- у правотворчій діяльності – для удосконалення кримінального та кримінально-процесуального законодавства;

- у навчальному процесі – при викладанні навчального курсу «Криміналістика», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, інших навчально-методичних матеріалів.

Апробація результатів. Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі криміналістики Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», обговорено та схвалено на її засіданнях і рекомендовано до захисту. Особливо положення дисертації висвітлені на всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених «Осінні юридичні читання» (м. Харків, 12-13 листопада 2008 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Криміналістика XXI століття» (м. Харків, 25-26 листопада 2010 р.); всеукраїнській науковій конференції молодих учених та здобувачів «Юридична осінь 2011 року» (м. Харків, 9 листопада 2011 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження викладені у трьох наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, а також у тезах двох наукових доповідей на конференціях.

Структура і обсяг дисертації. Структура дисертації зумовлена метою та предметом дослідження і складається із вступу, трьох розділів, які об'єднують дванадцять підрозділів, висновків, двох додатків та переліку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 256 сторінок, з яких основного тексту 191 сторінка. Список використаних джерел становить 342 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначається її зв'язок з науковими планами та програмами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукова новизна і практичне значення одержаних результатів, їх апробація, наведені дані щодо публікацій, структури, обсягу дисертації.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика крадіжок автотранспортних засобів» складається з чотирьох підрозділів, присвячених дослідженню способів крадіжок автотранспортних засобів, обстановки, місця, часу, типових слідів їх учинення, предмета злочинного посягання та особи злочинця.

У підрозділі 1.1. «Способи крадіжок автотранспортних засобів у системі криміналістичної характеристики» досліджено місце способів крадіжок автотранспортних засобів в системі криміналістичної характеристики злочинів та їх види. Певну увагу акцентовано на проблемі співвідношення крадіжок автотранспортних засобів та їх незаконного заволодіння, які запропоновано розглядати як окреме та загальне. Дисертант підтримує думку вчених, які під способом крадіжок автотранспортних засобів розуміють обумовлену систему умисних дій злочинця щодо підготовки і вчинення таємного

викрадення автотранспортного засобу, а також подальшого приховування таких дій. Запропоновано розглядати дві групи способів учинення крадіжок автотранспортних засобів – притаманних для вчинення крадіжок автотранспортних засобів, які залишаються без нагляду власника на відкритому просторі та ті, що пов'язані з проникненням у приміщення, де зберігається автотранспорт.

На підставі одержаних результатів обґрунтовується висновок про те, що крадіжкам автотранспортних засобів притаманна повноструктурність способів, де виокремлюються способи готування, вчинення та приховування. За результатами анкетування слідчих встановлено динаміку застосування способів приготування до вчинення крадіжок автотранспортних засобів – застосування способів підготовки до вчинення крадіжки автотранспортних засобів, як підшукування відповідного автотранспортного засобу (25,7%), вивчення особи водія (8,6%), вивчення конструктивних особливостей певного автотранспортного засобу та його елементів захисту (7,6%), вивчення особливостей зберігання певного автотранспортного засобу (17,1%), вивчення особливостей пересування певного автотранспортного засобу (16,2%), підготування необхідних технічних засобів для відмикання автотранспортного засобу (15,3%), підготування необхідних електронних, магнітно-імпульсних та інших засобів для безперешкодного відмикання автотранспортного засобу (5,7%), підготування необхідних технічних засобів для транспортування такого засобу (3,8%).

У підрозділі 1.2. «Обстановка, місце та час учинення злочину. Типові сліди» запропоновано додержуватися певної системи чинників, що характеризують обстановку вчинення злочину. Обґрунтовані умови, що сприяють учиненню крадіжок автотранспортних засобів, зокрема: 1) безконтрольність з боку власника щодо автотранспортного засобу (26,7%); 2) використання ненадійної сигналізації (55,2 %); 3) неналежний рівень розшуку зниклих автомобілів (1,9%); 4) безконтрольність над автомаїстернями (16,2%). Встановлено, що злочинці здійснюють крадіжки автотранспортних засобів у вечірній та ранковий час. Тому найбільш значущою диференціацією часу вчинення крадіжок автотранспортних засобів названо його поділ за моментом учинення злочину протягом доби.

Аргументується, що місце злочину виступає певним інтегруючим чинником щодо елементів криміналістичної характеристики крадіжок, оскільки від місця найчастіше залежить спосіб, що буде застосовано злочинцем, час, який він обере, знаряддя, що будуть застосовані. При цьому місце злочину розглядається в широкому аспекті, яке не лише відображає місце події злочину, а й

місце, де злочинці готуються до злочину (включаючи місця зберігання знарядь та інструментів, а також місця їх пристосування, збирання, випробування тощо) та місце, де зберігаються знаряддя злочину після його вчинення чи приховується предмет крадіжки. Правильне встановлення місця злочину може надати важливу інформацію при розслідуванні крадіжок автотранспортних засобів, зокрема, щодо: (а) слідів протекторів транспортного засобу, (б) відокремлених деталей (частин деталей) транспорту, (в) речовин біологічного походження, (г) слідів паливно-мастильних матеріалів, (ґ) нашарування (відшарування) ґрунту, (д) відшарування лакофарбових покриттів, (е) скалок скла, (є) слідів на транспортних засобах, що знаходяться на місті події, (ж) слідів на інших об'єктах.

У більшості випадків крадіжки автотранспортних засобів пов'язані із виникненням ідеальних слідів (45,7%), матеріально-фіксованих відображень (слідів протекторів шин, взуття, пошкоджених запірних пристроїв) (29,5%), одорологічних слідів (4,8%), мікрослідів (20 %).

У результаті аналізу до типових слідів запропоновано відносити: 1) сліди, що залишені на транспортному засобі (зовнішні пошкодження кузова, скалки скла, залишки речовин та ґрунту на колесах, пошкодження чохлів салону, відбитки пальців на рульовому колесі, мікрочастки та плями); 2) сліди, що залишені у приміщенні, де зберігався автотранспортний засіб (пошкодження стін, стелі, даху будівлі, частинки знарядь, що застосовувались під час проникнення до будівлі, уламки замка, відбитки протекторів шин автомобіля, відбитки пальців рук на частинах споруди тощо).

Підрозділ 1.3. «Предмет злочинного посягання» присвячено характеристиці та типізації ознак автотранспортних засобів, які найчастіше викрадають злочинці. На підставі аналізу чинного законодавства у сфері транспортних відносин, досліджено різні види автотранспортних засобів та запропоновано їх ознаки: 1) автотранспортний засіб являє собою самохідний механічний транспортний засіб, що приводиться у рух за допомогою двигуна; 2) такий засіб пристосовано для пересування по автошляхах і сконструйовано відповідно для виконання цього завдання; 3) експлуатація автотранспортних засобів відбувається на підставі затверджених правил та норм; 4) автотранспортний засіб підлягає обов'язковій державній реєстрації; 5) автотранспортний засіб потребує спеціального дозволу на його експлуатацію. Виходячи із загального поняття автотранспортного засобу та його ознак, запропоновано систему чинників, якими керуються злочинці при обранні предмету крадіжки, зокрема: а) мета здійснення крадіжки; б) рік випуску автотранспортного засобу; в) технічний стан автотранспортного

засобу; г) марка (модель) автотранспортного засобу та її престижність (що відзначається попитом на відповідну марку у певних верств населення); г) складність процесів заволодіння, зберігання та реалізації відповідної моделі, марки машини; д) ринкова вартість автотранспортного засобу.

У зв'язку з цим, найчастіше злочинцями викрадаються автомобілі виробництва країн СНД (41%), вітчизняного виробництва (36,2%) та іноземного виробництва (22,8%).

У роботі проведено аналіз щодо вчинення крадіжок легкового та вантажного автотранспорту на території України, на підставі чого зроблено висновок про більшу кількість крадіжок автотранспортних засобів на прикордонних територіях.

У підрозділі 1.4. «Особа злочинця» аналізуються ознаки, що характеризують особу викрадача автотранспортних засобів. Запропоновано такі ознаки поділяти на певні групи. До загальних типових ознак особи злочинця доцільно віднести: 1) демографічні ознаки; 2) культурно-освітні ознаки; 3) потреби, інтереси особи; 4) емоційно-вольові ознаки; 5) мотиви злочину; 6) схильність до вчинення злочинів (наявність попередніх судимостей); 7) навички злочинця; 8) сфера його зайнятості. Типові ознаки особи злочинця, який викрадає автотранспортний засіб можливо встановити у межах таких даних, як: (а) вік особи викрадача (40 % – крадіжок учиняється у віці від 18 до 29 років), (б) схильність до індивідуальної (72,9 %) чи групової (27,1%) злочинної діяльності, (в) мотивація вчинення злочину (68% – це професійна злочинна діяльність), (г) рід занять злочинців (54,2% – безробітні), (ґ) схильність до шкідливих звичок (зловживання алкоголем (70%), наркотичними засобами (2,9 %), не зловживають (27,1%)), (д) освіта (40% - неповна середня освіта), (е) вчинення схожих злочинів (42,1%), (є) володіння злочинними навичками (78,1%), (ж) стать особи викрадача (88% – чоловіки), (з) місце проживання (96,7% – громадяни України). На підставі загальних ознак особи злочинця наведено узагальнені дані щодо кожного вищевказаного чинника, що сприяло формулюванню типового портрета особи злочинця.

Розділ 2 «Організація та планування розслідування крадіжок автотранспортних засобів» містить чотири підрозділи, в яких розглядаються найбільш загальні організаційно-тактичні проблеми розслідування даної категорії злочинів.

У підрозділі 2.1. «Особливості організації розслідування крадіжок автотранспортних засобів» розкривається специфіка організації розслідування, а також визначаються чинники, що впливають на цей процес. Під час організації розслідування крадіжок автотранспортних засобів запропоновано враховувати:

1) необхідність здійснення взаємодії між різними правоохоронними органами, іншими структурами; 2) необхідність створення слідчо-оперативних груп; 3) важливість оперативного проведення огляду місця події; 4) безперервність взаємообміну інформацією між правоохоронними органами щодо крадіжок автотransпортних засобів.

Важливого значення для ефективної організації розслідування набуває діяльність слідчо-оперативних груп, які розглядаються як важлива форма взаємодії між різними правоохоронними органами, особливо, коли до складу такої групи входять представники органів Державтоінспекції, митної служби та ін. На підставі аналізу організації слідчо-оперативних груп при розслідуванні крадіжок автотransпортних засобів запропоновано основні напрямки поліпшення їх роботи у різних сферах: 1) розробити інструкції щодо порядку організації та функціонування слідчо-оперативних груп, а також їх створення на різних територіальних рівнях; 2) переглянути процедури відбору кадрів для роботи в таких групах; 3) вирішити проблеми матеріально-технічного забезпечення їх роботи; 4) дотримуватись чіткої субординаційної системи підпорядкування в процесі роботи слідчо-оперативних груп.

Підрозділ 2.2. «Проблеми взаємодії при розкритті та розслідуванні крадіжок автотransпортних засобів» присвячено аналізу сутності та видів взаємодії між різними правоохоронними органами в процесі розслідування крадіжок автотransпортних засобів. Під час учинення крадіжок автотransпортних засобів суб'єктами, з якими взаємодіє слідчий є: 1) органи дізнання; 2) органи Державтоінспекції; 3) митні органи; 4) інформаційно-аналітичні та оперативно-технічні служби; 5) обізнані особи; 6) засоби масової інформації.

На підставі аналізу, запропоновано форми взаємодії поділяти на дві групи: 1) процесуальні; 2) непроцесуальні (організаційно-тактичні). Першими є такі форми взаємодії, проведення яких регламентовано процесуальним законодавством і які відбуваються протягом усього процесу розслідування злочину. Непроцесуальні форми не передбачають їх чіткого закріплення у законодавстві, проте їх проведення йому не суперечить та має виключно важливе значення для ефективності всіх процесуальних форм взаємодії.

У підрозділі 2.3. «Обставини, що підлягають з'ясуванню при розслідуванні крадіжок автотransпортних засобів» визначено види обставин, що необхідно з'ясувати для ефективного розслідування злочину. У випадках учинення крадіжок автотransпортних засобів важливими обставинами, що підлягають з'ясуванню є ті, що віднесені до: 1) загальних питань кваліфікації крадіжок автотransпортних засобів: а) встановлення таємного характеру вчиненого діяння; б) яким

чином було викрадено автотransпортний засіб; в) встановлення предмета крадіжки та мети її вчинення (для продажу, на замовлення, для власних потреб тощо); г) характеристика умислу злочинців; 2) предмета крадіжок: а) що являє собою транспортний засіб; б) визначення вартості завданої шкоди; в) встановлення місць зберігання автотransпортних засобів; г) встановлення індивідуальних характеристик автотransпортного засобу; г) визначення місць сервісного обслуговування автотransпортного засобу та придбання запчастин; д) визначення особливостей автотransпортного засобу – подряпин, сколів, перелік речей в салоні та багажнику; е) встановлення рівня пального у баку; е) визначення кола осіб, що мають доступ до автотransпортного засобу; 3) суб'єкта злочину: а) кількість злочинців; б) злагодженість їх дій на місці злочину; в) наявність інформації про фізичні вади у злочинців; г) наявність задалегідь підготовлених засобів, можливі місця їх придбання; г) наявність зв'язків із потерпілим; д) інформаційні дані щодо вчинення схожих злочинів; е) злочинні зв'язки під час учинення крадіжок автотransпортних засобів; е) участь неповнолітніх осіб у вчиненні крадіжок; ж) наявність судимостей у злочинців; 3) вчинення злочину організованою групою або злочинною організацією; 4) потерпілого: а) встановлення кола осіб, з якими у потерпілого існували відносини; б) встановлення матеріального стану потерпілого; в) соціально-психологічний портрет потерпілого; г) доступ до автотransпортного засобу близьких родичів потерпілого; 5) свідків: а) хто спостерігав момент учинення крадіжки автотransпортного засобу; б) наявність поряд з місцем злочину будинків, споруд, де могли перебувати свідки; в) режим роботи підприємств та організацій, що знаходяться поруч з місцем злочину; б) місця та часу вчинення крадіжок: а) скільки місць зберігання було у даного автотransпортного засобу; б) наявність накладок у часі; в) рівень освітлення місця злочину; г) пропускний режим до місця зберігання автотransпортного засобу, порядок його забезпечення; 7) способів учинення крадіжок: а) чи застосовувались новітні електронні технології; б) яким чином здійснюється реалізація викраденого автотransпортного засобу; в) механізм пошкодження автотransпортного засобу; 8) наявності кваліфікуючих та інших особливих обставин: а) чи було злочин учинено повторно; б) злочин учинено групою осіб (чи організованою групою); в) злочин учинено з проникненням у приватне приміщення.

Підрозділ 2.4. «Формування версій при розслідуванні крадіжок автотransпортних засобів» присвячено дослідженню побудови криміналістичних версій при вчиненні крадіжок автотransпортних засобів та їх видам.

За результатами дослідження запропоновано типові версії

щодо вчинення крадіжок автотранспортних засобів: 1) версії щодо сутності події – крадіжки автотранспортних засобів, тобто наявності фактичних даних, які підтверджують факт крадіжки або її спростовують; 2) версії, що стосуються причин учинення крадіжок і безпосередньо пов'язані із суб'єктом їхнього вчинення; 3) версії щодо особи, яка вчинила крадіжку; 4) версії щодо перебування предмета крадіжки; 5) версії щодо механізму вчинення крадіжки автотранспортного засобу; 6) версії щодо порядку легалізації злочинцями автотранспортного засобу.

При цьому у межах кожної групи версій запропоновані типові моделі поведінки. Типовими версіями щодо сутності події, характерними для початкового етапу розслідування крадіжок автотранспортних засобів, зазвичай є такі (а) крадіжка автотранспортного засобу дійсно мала місце (71,4%), (б) учинено інший злочин (9,5%), (в) до ОВС надійшла неправдива заява або повідомлення і злочину взагалі не було (4,8%), (г) мало місце інсценування крадіжки автотранспортного засобу (14,3%).

Розділ 3 «Початковий етап розслідування крадіжок автотранспортних засобів» складається з чотирьох підрозділів, присвячених дослідженню ознак крадіжок автотранспортних засобів, типізації слідчих ситуацій, а також слідчих дій та тактичних операцій, що застосовуються під час розслідування крадіжок автотранспортних засобів.

У підрозділі 3.1. «Виявлення ознак крадіжок автотранспортних засобів та їх роль у розслідуванні злочину» аналізується порядок виявлення ознак крадіжки автотранспортних засобів при розслідуванні злочину, а також установлюється перелік ознак, що мають бути виявлені, або установлення яких свідчить про вчинення крадіжки.

Встановлено, що виявлення ознак злочину – це діяльність уповноважених на те органів, що передують порушенню кримінальної справи. При розслідуванні крадіжок автотранспортних засобів, запропоновано послідовність виявлення ознак. Насамперед, у межах відповідних підстав, для перевірки інформації щодо злочину, важливо упевнитись, що мова йде дійсно про крадіжку, а не про інший злочин. У випадку крадіжки автотранспортних засобів ознаками злочину буде наявність слідів «несанкціонованого» проникнення до приміщення, де зберігався автотранспортний засіб.

Ознаки крадіжки автотранспортного засобу можуть бути виявлені в процесі роботи відповідних правоохоронних органів, зокрема, зупинення викраденого автотранспортного засобу працівниками Державтоінспекції (підроблення документів, реєстраційних знаків, номерів вузлів агрегатів та ін.).

У підрозділі 3.2. «Проблеми типізації слідчих ситуацій при розслідуванні крадіжок автотранспортних засобів» розглянуто слідчі ситуації та можливість їх систематизації. Результати анкетування слідчих свідчать, що найчастіше виникають такі слідчі ситуації: злочинця затримано відразу після вчинення ним крадіжки автотранспортного засобу (17,1%), є фактичні дані про крадіжку автотранспортного засобу, але особа викрадача не відома (25,7%), є фактичні дані про подію злочину, але механізм учинення крадіжки та особа викрадача невідома (28,6%), є фактичні дані про подію, особу викрадача, але встановити їх місцезнаходження не виявляється можливим (28,6%).

На підставі проведеного аналізу запропоновано такі види типових слідчих ситуацій: 1. Злочинців затримано на місці крадіжки. Слідчому відома інформація про: автотранспортний засіб (автомобіль, мотоцикл тощо), місце, час, спосіб учинення. 2. Органами внутрішніх справ виявлено автотранспортний засіб з явними ознаками крадіжки, відомі місце зберігання викраденого, невідомі учасники крадіжки, місце, час, спосіб учинення крадіжки. 3. Органами внутрішніх справ виявлено автотранспортний засіб, яким керувала особа, не маючи відповідних документів на нього, або виявлено ознаки приховування крадіжки (підроблення документів, перебивання номерних знаків тощо). При огляді автотранспортного засобу особа не змогла пояснити причини відсутності у неї необхідних документів, чи її пояснення виявилися неправдивими. Відомі предмет крадіжки, спосіб учинення; невідомі інші учасники крадіжки, місце, час учинення злочину. 4. Встановлено місце вчинення крадіжки, потерпілого від крадіжки. Відомі час, місце, спосіб учинення крадіжки, предмет крадіжки. Предмет крадіжки не виявлено; невідома особа, що вчинила злочин. 5. Виявлено місце вчинення крадіжки (місце пристосування знарядь та приладів), способи вчинення крадіжки. Невідомі час, місце вчинення крадіжки, а також зберігання викраденого. Предмет крадіжки не виявлено. 6. Виявлені частини автотранспортного засобу, який було викрадено, встановлено особу, яка реалізовувала їх. При цьому відомі мотиви злочину, невідомі викрадачі автотранспортного засобу, спосіб, місце, час учинення злочину.

У підрозділі 3.3. «Слідчі дії при розслідуванні крадіжок автотранспортних засобів» наведено систему слідчих дій, які проводяться при розслідуванні крадіжок автотранспортних засобів. В основу класифікації слідчих дій при вчиненні крадіжок автотранспортних засобів було покладено ознаку їх першочерговості для процесу розслідування, що дозволило навести поетапний перелік слідчих дій, які зазвичай проводяться при розслідуванні крадіжок автотранспортних засобів.

На підставі анкетування слідчих установлено, що найбільш ефективними під час розслідування крадіжок автотransпортних засобів вважаються такі слідчі дії: слідчий огляд (місця події, салону автотransпортного засобу, засобів та знарядь вчинення злочину, матеріально-фіксованих слідів) (42%), допит (потерпілого, свідків, підозрюваних) (30,4%), призначення судових експертиз (трасологічної експертизи (слідів знарядь та інструментів, слідів автотransпортного засобу тощо), експертизи замикальних пристроїв, комп'ютерно-технічної, рельєфних знаків, судово-біологічної, лакофарбових матеріалів та покриттів, нафтопродуктів, технічна експертиза документів) (12,3%), пред'явлення для впізнання (упізнання потерпілим свого автотransпортного засобу) (7,6%), освідування (2,9%), отримання зразків для порівняльного дослідження (2,9%), перевірка показань на місці (слідчий експеримент) (1,9%).

У підрозділі 3.4. «Проблема формування та застосування типових тактичних операцій при розслідуванні крадіжок автотransпортних засобів» здійснено аналіз щодо проведення комплексів слідчих дій, оперативно-розшукових та організаційно-технічних заходів, об'єднаних у систему взаємопов'язаних складників, спрямованих на вирішення певного завдання розслідування злочину. З'ясовано, що в основі відповідних тактичних операцій при розслідуванні крадіжок автотransпортних засобів лежать завдання розслідування.

Тактичними завданнями при вчиненні крадіжок автотransпортних засобів є: (а) встановлення причин (мотивів) крадіжки автотransпортного засобу, (б) встановлення ознак підготовки до крадіжки, (в) встановлення особливостей предмета крадіжки, (г) встановлення свідків та гарантій їх безпеки, (ґ) встановлення способів учинення крадіжки та знарядь, що застосовувались, (д) виявлення шляхів набуття засобів, за допомогою яких учинено крадіжки, (е) встановлення шляхів пересування злочинцями автотransпортного засобу, (є) встановлення способів приховування автотransпортного засобу, (ж) встановлення напрямків збуту викраденого, (з) виявлення злочинних зв'язків при збуті викраденого автотransпортного засобу, (і) встановлення зв'язку крадіжки з іншими крадіжками або злочинами.

Під час розслідування крадіжок автотransпортних засобів застосовуються такі тактичні операції: щодо встановлення причин (мотивів) крадіжки автотransпортного засобу: а) «Організований характер крадіжки», б) «Зв'язок крадіжки з іншими злочинами», в) «Вид крадіжки (з проникненням до приміщення чи без)», ґ) «Крадіжка на замовлення», г) «Крадіжка для власних потреб», д) «Крадіжка для вчинення іншого злочину»; щодо встановлення механізму підготовки

до крадіжки: а) «Умови крадіжки», б) «Пошук місця приготування до крадіжки»; щодо встановлення способу крадіжки: а) «Механізм учинення крадіжки», б) «Механізм приховування крадіжки», в) «Механізм реалізації викраденого»; щодо встановлення предмета крадіжки: а) «Пошук автотransпортного засобу», б) «Пошук місць відстою автотransпортних засобів», в) «Пошук частин викраденого автотransпортного засобу»; щодо встановлення особи злочинця: а) «Особа викрадача», б) «Пошук злочинця», в) «Замовник крадіжки», г) «Склад організованої групи».

ВИСНОВКИ

У результаті наукового дослідження здійснено теоретичне узагальнення і нове вирішення поставленого завдання, що полягає у розробленні окремої криміналістичної методики розслідування крадіжок автотransпортних засобів. Головними теоретичними і прикладними результатами роботи є такі висновки:

1. Встановлено місце крадіжок автотransпортних засобів у структурі незаконного заволодіння ними та їх співвідношення поміж собою. На підставі аналізу елементів криміналістичної характеристики крадіжок автотransпортних засобів визначено залежності між ними (способи крадіжок, предмет злочинного посягання, обстановка, місце, час, особа злочинця, типові сліди).

2. З урахуванням повноструктурності крадіжок автотransпортних засобів визначено їх типові способи, які використовують злочинці. Запропоновано систему способів учинення крадіжок автотransпортних засобів розподіляти за такими критеріями: механізм виникнення умислу; стадія злочинної діяльності (готування, вчинення, приховування); наявність злочинного досвіду; рівень організованості злочинців; обстановка вчинення злочину; застосування знарядь та інструментів; належність автотransпортних засобів.

3. Застосовано системний підхід до визначення обстановки приготування та вчинення крадіжок автотransпортних засобів. При цьому обстановку запропоновано розглядати як атрибутивний елемент механізму злочину, який відбиває особливості середовища. Сформульовано систему ознак, які характеризують обстановку, за якої вчиняються крадіжки автотransпортних засобів. Визначено типові місця крадіжок автотransпортних засобів, типізувати які дозволить аналіз обстановки злочину. Типові сліди, які залишають злочинці при вчиненні крадіжок автотransпортних засобів, які запропоновано поділяти на сліди, залишені на транспортному засобі та сліди, залишені у приміщенні, де зберігався автотransпортний засіб.

4. Узагальнено ознаки, притаманні предмету крадіжки (автотранспортним засобам). На злочинців при обранні відповідного предмету крадіжки впливають: термін експлуатації, технічний стан, престижність моделі, складність процесів заволодіння, вартість автотранспортного засобу. З урахуванням ознак, притаманних автотранспортним засобам, проведено їх відмежування від інших видів транспорту, а також розмежування певних видів в системі автомобільного транспорту.

5. Організацію розслідування крадіжок автотранспортних засобів розглянуто як процес упорядкованої діяльності шляхом встановлення мети, планування та створення умов розслідування. У процесі дослідження встановлено та обґрунтовано форми, в яких традиційно відбувається організація розслідування крадіжок автотранспортних засобів та проаналізовано найбільш поширену форму – функціонування слідчо-оперативних груп. Встановлено особливості щодо організації розслідування крадіжок автотранспортних засобів, що пов'язано із здійсненням взаємодії між різними правоохоронними органами та іншими формуваннями, створенням слідчо-оперативних груп, налагодженням взаємообміну інформацією між правоохоронними органами.

6. Особливого значення в процесі організації розслідування крадіжок автотранспортних засобів набувають форми взаємодії слідчих з органами дізнання, Державтоінспекцією, митними органами, інформаційно-аналітичними й оперативно-технічними службами, обізнаними особами та ЗМІ. На підставі аналізу чинного законодавства України, що регламентує питання взаємодії в системі правоохоронних органів, наведено узагальнюючу схему, де відображені найважливіші чинники взаємодії слідчих з різними суб'єктами при розслідуванні крадіжок автотранспортних засобів.

7. Певні напрямки взаємодії з тими чи іншими суб'єктами обумовлені предметом розслідування злочину (обставинами, що підлягають з'ясуванню). Сформульовано типові обставини, які необхідно встановлювати під час розслідування крадіжок автотранспортних засобів.

8. Запропоновано послідовність встановлення ознак крадіжок автотранспортних засобів, як певний алгоритм під час розслідування. Це – перевірка фактів, коли мова йде саме про крадіжку, виявлення слідів «несанкціонованого» проникнення до приміщення, встановлення ознак підроблення документів на автотранспортній засіб, ідентифікація інформації на матеріальних носіях, перевірка спеціально обладнаних злочинцями місць зберігання та приховування автотранспортних засобів тощо.

9. У процесі розслідування виникають різні слідчі ситуації, які

пов'язані з сприятливими та несприятливими умовами вчинення крадіжок, а також обсягом інформації, що відома слідчому на відповідному етапі розслідування. Запропоновано систему типових для розслідування крадіжок автотransпортних засобів слідчих ситуацій: (а) злочинці затримані на місці крадіжки, (б) виявлено автотransпортний засіб з явними ознаками крадіжки, (в) виявлено автотransпортний засіб, яким керувала особа, не маючи відповідних документів, (г) встановлено місце вчинення крадіжки та потерпілого, (ґ) виявлено місце вчинення крадіжки (місце пристосування знарядь та приладів) та способи вчинення крадіжки, (д) виявлені частини автотransпортного засобу, який було викрадено.

10. Наведено систему слідчих дій з урахуванням їх логічної послідовності та етапності проведення. На кожному етапі розслідування крадіжок автотransпортних засобів існують типові тактичні (проміжні) завдання, у зв'язку з чим, запропоновано перелік таких завдань, а також наведено типові тактичні операції, які передбачають вирішення цих завдань: «Організований характер крадіжки», «Зв'язок крадіжки з іншими злочинами», «Вид крадіжки», «Крадіжка на замовлення», «Крадіжка для власних потреб», «Крадіжка для вчинення іншого злочину», «Умови крадіжки», «Пошук місця приготування до крадіжки», «Механізм учинення крадіжки», «Механізм приховування крадіжки», «Механізм реалізації викраденого», «Пошук автотransпортного засобу», «Пошук місць відстою автотransпортних засобів», «Пошук частин викраденого автотransпортного засобу», «Особа викрадача», «Пошук злочинця», «Замовник крадіжки», «Склад організованої групи».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. В'юнник Д. Ю. Предмет злочинного посягання в системі криміналістичної характеристики крадіжок автотransпорту / Д.Ю. В'юнник // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 115-120.
2. В'юнник Д. Ю. Організація роботи слідчо-оперативних груп при розслідуванні крадіжок автотransпорту / Д. Ю. В'юнник // Проблеми законності: академ. зб. наук. пр. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2011. – Вип. 113. – С. 262-267.
3. В'юнник Д. Ю. Проблеми формування криміналістичної характеристики крадіжок автотransпорту / Д. Ю. В'юнник // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. праць. – Х. : Право, 2011. – Вип. 21. – С. 270-275.
4. В'юнник Д. Ю. Проблеми типізації способів учинення крадіжок автотransпорту / Д. Ю. В'юнник // Осінні юридичні читання:

тези доповідей та наукових повідомлень всеукраїнської наукової конференції молодих вчених 12-13 листопада 2008 р.; за заг. ред. А. П. Гетьмана. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2008. – С. 429-231.

5. В'юнник Д. Ю. Проблеми організації розслідування крадіжок автотранспорту / Д. Ю. В'юнник // Збірник тез доповідей та наукових повідомлень учасників всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та здобувачів «Юридична осінь 2011 року» 9 листопада 2011 р.; за заг. ред. А. П. Гетьмана. – Х.: НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого», 2011. – С. 364-365.

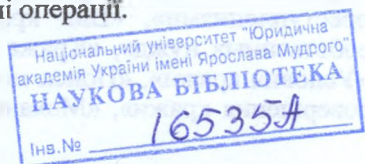
АНОТАЦІЯ

В'юнник Д. Ю. Методика розслідування крадіжок автотранспортних засобів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – Харків, 2012.

Дисертація присвячена дослідженню проблем розслідування крадіжок автотранспортних засобів. Проаналізовано елементи криміналістичної характеристики крадіжок автотранспортних засобів (способи крадіжок, предмет злочинного посягання, особу злочинця, місце і час, обстановку вчинення крадіжок та типові сліди злочину). Розглянуто особливості організації та планування розслідування крадіжок автотранспортних засобів. Запропоновано обставини, що підлягають встановленню. Визначено форми взаємодії правоохоронних органів під час розслідування крадіжок автотранспортних засобів. Наведено чинники, що впливають на процес організації розслідування таких злочинів. Проаналізовано слідчі дії початкового етапу розслідування та запропоновано типові тактичні операції, притаманні розслідуванню крадіжок автотранспортних засобів.

Ключові слова: окрема криміналістична методика, криміналістична характеристика злочинів, автотранспортні засоби, розслідування крадіжок автотранспортних засобів, крадіжка автотранспортних засобів, типові тактичні операції.

АННОТАЦИЯ

Вьюник Д. Ю. Методика расследования краж автотранспортных средств. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого» Министерства образования и науки, молодежи и спорта Украины. – Харьков, 2012.

Диссертация посвящена исследованию проблем расследования краж автотранспортных средств. Проанализированы элементы криминалистической характеристики данной категории преступлений (способы краж, предмет кражи, место, время, обстановка совершения преступлений и типовые следы).

Подвергнуты анализу особенности организации и планирования расследования краж автотранспортных средств. Определённое внимание уделено вопросам взаимодействия в процессе расследования краж автотранспортных средств, формам такого взаимодействия и, особенно, работе следственно-оперативных групп. Предложены типовые обстоятельства, подлежащие установлению при расследовании данного вида преступлений, представляющие собой ориентир в процессе рассмотрения и работы следственно-оперативных групп.

Вычислены факторы, влияющие на процесс расследования краж автотранспортных средств, которые носят как субъективный, так и объективный характер. Рассмотрены типовые криминалистические версии, соответствующие следственным ситуациям в процессе расследования краж автотранспортных средств.

Предложен порядок проведения следственных действий на первоначальном этапе расследования. При этом определена роль каждого следственного действия и его особенности при расследовании краж автотранспортных средств. Подчеркнуто, что процесс расследования является сложной системой действий и взаимоотношений различных субъектов, которые возможно объединить при помощи определенных тактических операций. Проанализированы различные виды тактических операций, характерные для расследования краж автотранспортных средств: «Организованный характер кражи», «Связь кражи с другими преступлениями», «Вид кражи», «Кража по заказу», «Кража для собственных нужд», «Кража для совершения другого преступления», «Условия кражи», «Поиск места приготовления к краже», «Механизм совершения кражи», «Механизм сокрытия кражи», «Механизм сбыта

похищенного», «Поиск автотранспортного средства», «Поиск мест отстоя автотранспортных средств», «Поиск частей похищенных автотранспортных средств», «Личность похитителя», «Поиск преступника», «Заказчик кражи», «Состав организованной группы». Предложены криминалистические рекомендации по совершенствованию отдельных положений методики расследования краж автотранспортных средств.

Ключевые слова: отдельная криминалистическая методика, криминалистическая характеристика преступлений, автотранспортные средства, расследование краж автотранспортных средств, кража автотранспортных средств, типовые тактические операции.

ANNOTATION

Viunnik D. Yu. Investigation methods of motor vehicles' thefts.
– Printed as manuscript.

Dissertation for gaining scientific degree of a candidate of legal sciences with the specialty 12.00.09 – criminal process and criminalistics; forensic examination; operational investigations. – National University "Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise" of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine. – Kharkov, 2012.

Dissertation is dedicated to the research of the motor vehicles' thefts investigation problems. Elements of criminalistical characteristics of motor vehicles thefts are analyzed (types of thefts, criminal assault subject, criminal identity, place and time, circumstances of committing thefts and model traces of crime). Peculiarities of organization and planning of investigation of the motor vehicles thefts are reviewed. Circumstances, subject to indagation, are offered. Forms of law enforcement agencies cooperation during investigation of the motor vehicles thefts are determined. Elements, influencing the process of the organization of investigating such crimes, are provided. Investigative actions of the initial investigation stage are analyzed and model tactical operations specific for investigations of the motor vehicles thefts are offered.

Key words: distinct criminalistics methods, criminalistical characteristics of the crimes, motor vehicles, investigation of the motor vehicles thefts, motor vehicles thefts, model tactical operations.